

A photograph of conductor Mihail Pletnyov in profile, facing right. He is wearing a dark, long-sleeved shirt and is captured in the middle of conducting. His right hand holds a baton, and his left hand is raised in a gesture. The background is dark and out of focus, suggesting a concert hall. The text 'concerto BUDAPEST' is overlaid on the left side of the image, enclosed in a circular graphic element.

**concerto
BUDAPEST**

**MIHAIL
PLETNYOV**

és a Concerto Budapest

2023. MÁJUS 3., szerda, 19.30 | Müpa

SIBELIUS Pelléas és Mélisande, op. 46

1. *Várkapunál*
2. *Mélisande*
- 2.a. *Tengerparton*
3. *Szökőkút a parkban*
4. *A három vak nővér*
5. *Pastorale*
6. *Mélisande a rokkánál*
7. *Entr'acte/ Közjáték*
8. *Mélisande halála*

SIBELIUS d-moll hegedűverseny, op. 47

1. *Allegro moderato*
2. *Adagio di molto*
3. *Allegro ma non tanto*

- szünet -

RACHMANINOV A holtak szigete, op. 29

SZKRJABIN Az ekstázis költeménye, op. 54

Közreműködik:

Abouzahra Amira hegedű
Concerto Budapest

Vezényel: **Mihail Pletnyov**

TISZTELT KÖZÖNSÉGÜNK!

Az idei évadban szeretnénk a koncertjeinken elhangzó műveket és alkotóikat még közelebb hozni Önökhöz, ezért a Concerto Budapest műsorfüzetei megújultak. Felkértük néhány zenerajongó és a klasszikus zenei koncertek törzsközönségéhez tartozó barátunkat, hogy a személyes reflexióikat és zenetörténeti ismereteiket egyesítve ajánlókat fogalmazzanak meg. Szerzőink között szerepelnek olyan barátaink, akik maguk is aktívan részt vesznek a zenei életben, mások pedig civil foglalkozásuk mellett a szabadidejüket töltik évtizedek óta rendszeresen a hangversenytermekben. Érdekességeket, egyéni értelmezéseket és emlékeket egyaránt megemlítenek programajánlójukban. Fogadják szeretettel a személyes hangvételű műismertetőket.

Jean SIBELIUS

Pelléas és Mélisande szvit, op. 46

Vajda
János

Sibelius magát a finn nemzet egyetlen zeneszerzőjének tekintette - a 18. századi szerzők, Thulinberg és Crusell etnikai svédek voltak -, művei szorosan kötődnek a hagyományokhoz. Élete utolsó 28 évében nem komponált, ami elég lett volna Schubert termékeny éveinek. Ennek számos oka volt: művészilag elszigeteltnek érezte magát a zene irányától, kevés rokonszenvet érzett a Hatokéval és Schönbergével. Barátai körében több súlyos veszteség érte, és nem sikerült visszaszereznie háború előtti pozícióját. Alkoholizmusa is fokozta önbizalomhiányát, 8. szimfóniája emiatt megsemmisült. Az 1930-as években már nem hagyta el Finnországot, nem találkozott azzal a tisztelettel, amely Angliában és Amerikában kiépült iránta.

1905 márciusában kapta az első meghívást, hogy saját műveit vezényelje Liverpoolban. Ehelyett Berlinből – ahol újraírta a Hegedűversenyt, dolgozott a Harmadik szimfónián és a *Pelléas és Mélisande* kísérőzenén – Helsinkibe sietett a Maeterlinck darab premierjére, amelyet barátja, a költő Gripenberg fordított, és a kísérő zenét Sibelius vezényelte. Angliai debütálása decemberre halasztódott, elindítva brit zenei világbeli fényes pályafutását. Maeterlinck szövegét színházi színpadra szánta, 1892-ben Debussy librettóként alkalmazta operájához nem sokkal a darab megjelenése után. Ez a naturalizmust tagadó szöveg három további jelentős zeneszerzőt inspirált: Faurét, Schönberget

és Sibeliust. Tim Ashley szerint azért vált vonzóvá ez a szöveg a zeneszerzők számára, mert bár világos narratívát mutat, paradox módon soha nem írja le a karakterei közti kapcsolat természetét. A „Pelléas et Mélisande” lényegében egy házasságtörés tragédiája, amely sötét kíváncsiságban tart bennünket a központi szerelmi szál részleteiről. A szimbolista dráma a középkorban játszódik a tudatos és a tudatalatti között, a helyszínek és karakterek által azonosítható furcsa részletek és nevek – pl. a barlang és a nappali fény kontrasztja – a cselekményt mély szimbolikus jelentéssel ruházzák fel.

A kísérőzene tíz jelenethez íródott kisegyüttesre, ezek közül hét hangszeres közjáték, kettő melodráma, egy pedig dal. Ebből Sibelius nyolcat hangszeres tétellé írt át, amelyek a szvitet alkotják. A fenséges „Várkapunál” jól ismert a BBC Éjszakai égbolt című csillagászati programjának címeneként. A vonósok hangulatos, rövid témát vezetnek be, amelyet fafúvós segítséggel újrafogalmaznak, majd szigorú akkordok zárják. A 2. tételben „Mélisande” zenéje ugyanolyan sötét, a félénk lányt jellemzi: a melankolikus dallamot sóvárgó angolkürt jeleníti meg, hogyan találja Golaud Mélisandét az erdőben egy forrás mellett. Ezt követi egy rövid intermezzo, a „Tengerparton”, amelyet Sibelius nélkülözhetetlennek tartott a koncertelőadásokon, ez légius impresszionisztikus hangulatot áraszt, ám a nyugodt felszín fenyegető ellenáramot rejt. A főszereplők a tengerparton állnak, és egy hajót néznek. A szvit 3. tétele a „Szökökút a parkban”. Keringő dallam nyitja a jelenetet, amelyben a főszereplők a forráshoz sétálnak, és Mélisande bedobja Golaud-tól kapott gyűrűjét. A „Három vak nővér” című 4. tételben a klarinétszólóra monolitikus zenekari harmóniák válaszolnak: ez Mélisande szerény archaikus balladája. 5. tételként a bukolikus „Pastorale” vonzza be a hallgatót a cselekmény sötétebb áramlataiba: Golaud gyanakodni kezd felesége és testvére, Pelléas közti intim kapcsolatára. A „Mélisande a rokkánál” című 6. tétel a fiatal nő érettebb és tudatosabb a portréja, aki tisztábban látja sorsát, mint a 2. tételbeli bemutatkozásban. A brácsák kitarató tremolója sötét tónusokkal ábrázolja a kerék forgását, amelyet fafúvósok szakítanak meg. A 7. tétel, az „Entr’acte” a IV. felvonást vezeti be, amelyben a dráma elérte csúcspontját: Golaud megölte testvérét. A szvit gyöngyszeme „Mélisande halála”. Ezt a rendkívül szép 8. tételt gyakran játsszák koncerteken ráadásdarabként, leírja a haldokló fiatal anya sebezhetőségét.

Jean SIBELIUS
d-moll hegedűverseny, op. 47

**Körner
Tamás**

A Fesztiválzenekar igazgatójaként három emlékezetes előadásban is hallottam Sibelius versenyművét. Először, még a zenekar első vagy második évadában, Gidon Kremerrel. Igazi felfedezés volt. Ismertem persze a darabot, de északi távolságtartó szépsége, sötét tónusa korábban hidegen hagyott. Kremer megmutatta, milyen csalóka a látszólag három lépés távolságtartás: szenvedélyesen, hihetetlen belső tűzzel játszott, felolvadt a jég, rádöbbenem, remekműről van szó. Másodszor Leonidas Kavakos tűzte műsorra egyik első budapesti fellépésén, erre azért emlékszem világosan, mert ő a darab szinte soha nem hallható eredeti változatát játszotta. Harmadik előadása a világhírű japán hegedűssel, Midorival volt. Óriási csalódás volt, előadásából hiányzott a belső tűz, amit Kremer olyan nagyszerűen mutatott meg, a technikai perfekció mögött egy pillanatig nem éreztem, hogy a hegedűs szeretné is a darabot, mintha kötelező házi feladatot abszolvált volna.

Sibelius maga is hegedűs volt, a hegedűsök azért is szívesen játsszák *d-moll hegedűversenyét*, mert bár nagyon komoly technikai kihívás elé állítja az előadót, még a legvirtuózabb elemek is „kézre állnak”. Az, hogy Sibelius a szimfónia műfajában érezte magát a legotthonosabban (hét szimfóniát komponált), egyetlen versenyművében is nyomon követhető: a tételek kidolgozottsága szimfonikus igényű, a szólórész hosszú zenekari tuttik követik. Az 1903-ban komponált, 1904-ben bemutatott mű nem aratott sikert. Sibelius jelentősen átdolgozta a darabot: lerövidítette, a szólóhegedű szólómán könnyített, és a hangszerelésen is változtatott. Az új változatot Sibelius a magyar csodagyerek hegedűsnek, Vecsey Ferencnek dedikálta, aki 13 évesen (!) játszotta először.

Sibelius furcsa ember volt: 1929-ben abbahagyta a zeneszerzést és 1957-ben bekövetkezett haláláig néhány korábbi művének javítgatásán kívül egyetlen hangot sem írt már le, ennek ellenére a 20. század egyik legtermékenyebb szerzője volt, több mint 100 opusz sorakozik műveinek listáján.

Szergej RACHMANINOV
A holtak szigete, op. 29

**Körner
Tamás**

Rachmaninov szimfonikus költeményét, *A holtak szigetét* 1908-09-ben Drezdában komponálta. A darabot a romantikus svájci festő, Arnold Böcklin képe inspirálta, melyet a zeneszerző fekete-fehér reprodukcióban látott. A színes változatot is megismerve csalódottan mondta: „Ha az eredetit látom először, aligha írtam volna meg a magam művét. Jobban szeretem fekete-fehérben.” A rendkívül szuggesztív festményt 1880-ban egy özvegyasszony rendelte a festőtől azzal az instrukcióval, hogy „olyan mély nyugalmat kell árasztania, hogy az ember összerezzenjen, ha szemlélése közben ajtó kopogást hall”. Az akkoriban Olaszországban dolgozó Böcklint egy sziklás szigetre épített kastély inspirálta. Több változatot is készített a képből. Egyikük 1897-ben Budapesten is látható volt, a kiállítás katalógusa így írta le: „A sziklákba sok ajtó nyílik, befogadására mindazoknak, kik innen többé visszatérni nem fognak. Egy kicsi csónak lassú verésű evezéssel közeleg a sötétlő bemenethez. Egy fehér, koszorús koporsóhoz támaszkodó alak látszik benne. Szomorúan néz az átláthatatlan sötétségbe, a halál komor kapuját figyeli, melyet egy bronz állati alak őriz titokzatosan. Miként a fáradt vándor lelkében, a világos márvány falak fehéren tükröznek a kék tengerben, felvillan a hit nyújtotta remény.”

Rachmaninov a halotti mise, a Requiem híres sequentiáját, az utolsó ítéletet megjelenítő Dies irae dallamát szívesen idézte fel műveiben, természetes, hogy *A holtak szigetében* is felcsendül. Szerzői kommentár híján a mozgalmas és drámai kompozíció zenei eseményei alapján a hallgatónak kell megkonstruálni a programot. Ebben némi segítséget nyújthat az a Leopold Stokowskinak szóló levél, melyben a darab egyik témájáról – ezt maga a szerző nevezte el Élet-témának – így írt: „Az Élet-témának a mű többi részével erős kontrasztban kell állnia – gyorsabb, nyugtalanabb és érzelmesebb... eddig a halál uralkodott, itt az élet.”

Alekszandr Nyikolajevics SZKRJABIN

Az extázis költeménye, op. 54

Bálint
Péter

Egy örült látomásai. Amikor az 1908-as bemutató előtt a szerző barátainak (Rahmanyinov, Glazunov, Rimszkij-Korszakov – micsoda kompánia!) eljátszott néhány részletet, azok dicséretként vagy kritikaként értékelték így. Sosztakovics 1931-ben ennél messzebbre ment, mikor egészségtelen erotikának, az élet valóságától való menekülésnek minősítette a kompozíciót. Henry Miller, a botrányszerzőnek tartott amerikai író viszont 1959-ben lelkendezett: olyan, mint egy jégfürdő, kokain, szivárvány. Schönberg szerint misztikus, szinte már felfoghatatlan zene. Ám meglepetésre ezt a művet közvetítette a szovjet rádió Gagarin 1961-es űrutazása közben.

Alexander Szrkjabin a modern zenetörténet egyik legkülönösebb és legvitatottabb alakja. A fentiekben megidézett mű, *Az extázis költeménye* pedig a „Próféta” zeneszerző leghíresebb vagy leghírhedtebb kompozíciója, amely tulajdonképpen versmegzenésítés. Szrkjabin eredetileg egy Orgiasztikus költeménynek nevezett verset akart írni, amelynek egyetlen nagy áramláspontjában a testi extázis állt, de később úgy döntött, hogy egyedi hitrendszere – amelyben a miszticizmust, a hinduizmust, a teozófiát sűrítve magamagát messianisztikus jelenségként, sőt Istenként látja – a zenét mint kinyilatkoztatást hirdesse. Ebben a kontextusban a tíz oldalas vers inkább az önmegerősítésről és önmegvalósításról, a felszabadult cselekvés örömről szól, mintsem az erotikáról. Erre a versre épül az a zenekari kompozíció, amely tulajdonképpen a zeneszerző 4. szimfóniájának számít. Az elvont tartalmat kifejező mű öt motívummal kíván öt különböző érzelmi-indulati állapotot érzékeltetni: a fuvola motívumával a vágyakozást, a harsonáéval a tiltakozást, a kürtökével a haragot, a trombitával pedig az akaratot és a magabiztosságot. A darab lassan és csendesen kezdődik, lanyhán és vágyakozva. Ahogy a tempó és a hangszerezés fokozódik, a zeneszerző jelölései továbbra is kifejezőek: nemes, édes fenséggel, egyre fokozódó mámorral, nemes és örömteli érzéssel, egyre túlfűtött érzékiséggel, bájjal, majdnem delíriummal. Amikor *Az ekstázis költeményét* hallgatod, nézz egyenesen a Nap szemébe – tanácsolta Szrkjabin barátjának. A mű, amelyet nagy filozófiai jelentésének is tekinthetünk, izgató textúrák rapszodikus áramlásában jelenik meg. Harmóniái a hallgatóban vágyakozást és feszültséget keltenek, amelyek az utolsó hangig feloldatlanok maradnak. A hatalmas zenekar teljes ereje csak az ujjongó fináléban szabadul fel. Örült zene, de van benne rendszer.

MIHAIL PLETNYOV

A már két évtizede Svájcban élő orosz művész huszonegy évesen megnyerte a moszkvai Csajkovszkij Nemzetközi Zongoraversenyt, és azonnal lenyűgöző világkörüli turnékra szóló meghívásokkal halmozták el. Karrierje egy időre a vasfüggönyön belül rekedt, mikor a Szovjetunió bevonult Afganisztánba és a meghívásait lemondták. Mindezt sztoikus nyugalommal vette tudomásul, és tanítani kezdett. Visszatekintve gazdagító időszakként értékelt ezeket az éveket, amelyek lehet, hogy a korai kiégéstől mentették meg. Filozofikus személyisége a mai napig áthatja munkásságát. Játékosság és komorság, humor és borongósság egyszerre jelenik meg, amikor színpadra lép. Karmesterként és zongoraművészként is folyamatosan meglepi a közönséget örökké megújuló, átgondolt, megismételhetetlen előadásaival. 1990-ben megalapította az Orosz Nemzeti Zenekart, melynek azóta is művészeti igazgatója. Pletnyov repertoárja saját állítása szerint „Bachtól Sosztakovicsig” terjed, magába foglalva Schumann, Liszt, Mozart, Beethoven, Csajkovszkij és még jónéhány zeneszerzőt.

„Egy zenekart vezényelni nem feladat, hanem kiváltság. Nem tudom magam zongoraművészként, karmesterként vagy zeneszerzőként definiálni. Egyszerűen csak zenész vagyok.”

ABOUZAHRA AMIRA

Abouzahra Amira 2005 decemberében született Németországban magyar-egyiptomi zenész szülők gyermekeként. Négyévesen a hegedűt választotta hangszeréül, első mesterei Alexander Gawrilenko, majd Homoki Gábor voltak. 2019 óta a bécsi Zeneművészeti Egyetemen tanul Dora Schwarzbergnél. Hétévesen debütált szólístaként a Mexikói Állami Zenekarral, azóta 19 országba kapott meghívást. Többek között a Lincoln Centerben (New York), a Berlini Filharmóniában, a Covent Gardenben (London), a budapesti Művészetek Palotájában és az Ománi Királyi Operaházban adott hangversenyt. 2022-ben "Artist of Promise"-ként a Verbier Festival meghívottja volt. Olyan neves zenekarokkal lépett fel, mint a Concerto Budapest, a Kremerata Baltica, a Liszt Ferenc Kamarazenekar, a Bécsi Rádiózenekar vagy a Nemzeti Filharmonikusok. Számos nemzetközi versenyt nyert, ezek között a Fehér Ilona Nemzetközi Hegedűversenyt 2017-ben és a Nemzetközi Arthur Grumiaux Hegedűversenyt Brüsszelben 2020-ban. 2017-ben korcsoportjának legjobbjaként megnyerte a Virtuózok című klasszikus zenei tehetségkutatót. 2022-ben New Yorkban a Charlotte White Foundation Amirának és szintén hegedűs húgának, Mariamnak ítélte a Career Grant díjat. Amira egy Tononi hegedűn játszik.

MIKHAIL PLETNEV

and Concerto Budapest

SIBELIUS: Pelléas and Mélisande, Op. 46

1. *At the castle-gate*
2. *Mélisande*
- 2a. *At the seashore*
3. *A spring in the park*
4. *The three blind sisters*
5. *Pastorale*
6. *Mélisande at the spinning wheel*
7. *Entr'acte*
8. *The death of Mélisande*

SIBELIUS: Violin Concerto in D minor, Op. 47

1. *Allegro moderato*
2. *Adagio di molto*
3. *Allegro ma non tanto*

- intermission -

RACHMANINOV: The Isle of the Dead, Op. 29

SCRIABIN: The Poem of Ecstasy, Op. 54

Amira Abouzahra violin

Concerto Budapest Symphony Orchestra

Conductor:

Mikhail Pletnev

Although relations between Finland and Russia were, to put it mildly, rarely free of conflict, this concert featuring world-famous pianist-conductor Mikhail Pletnev and Concerto Budapest is solid proof that the music and culture of the two nations sit quite happily alongside each other, and what is more, the works performed at the concert are pieces from the most fertile periods of Sibelius, Rachmaninov and Scriabin all dating from the turn of the century.

Swedish-speaking Jean Sibelius who lived to a ripe old age was the greatest national musician of the Finns, who enjoyed huge respect, indeed near cult status in his lifetime, and his works inspired by the culture of his homeland made him one of the most original national composers of the fin de siècle and first half of the 20th century. However, the two works heard in today's concert do not draw on Finnish traditions since his 1905 incidental music was made for the Maeterlinck drama, *Pelléas et Mélisande*, from which came the nine-movement suite, one of his most popular concert works. On the other hand, this is not the most frequently performed composition of the Sibelius oeuvre: that title goes to his next opus, the D minor violin concerto written in 1904 and revised a year later. The passionate concerto also has a Hungarian connection: the dedicatee of the reworked version was the then 12-year-old wunderkind, Ferenc Vecsey. Today, Sibelius's *Violin Concerto* is a mandatory repertory piece in the armoury of all violinists, and on this occasion the solo is played by the similarly youthful musician (born in 2005), Egyptian-Hungarian Abouzahra Amira, who was also 12 when he won the 2017 Virtuózok talent show. Composers and works appearing in the second half of the concert are linked in several ways: Sergei Rachmaninov and Alexander Scriabin were classmates before they developed wildly different music approaches. *The Isle of the Dead*, the symphonic poem inspired by the painting by Arnold Böcklin, or more accurately its reproduction in black and white, dates from 1908. After the composition also working up the Dies irae melody, there is another work similarly completed in 1908, one of the most important pieces – *Poem of Ecstasy* – by Scriabin, the synesthete, a person associating colours to sounds, which uses the composer's famous mystic chord and which, according to the artist, is "the joy of liberated action".

**concerto
BUDAPEST**

concertobudapest.hu

KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS
MINISZTERIUM

müpa
Budapest